Dit alles wordt gefundeerd door den Amerikaanschen schoen, waarvan voor onze lezers geen beschrijving behoeft te worden gegeven, omdat hij ook hier veel wordt gedragen en bekroond door een strooien hoed. Het schijnt een ongeschreven artikel in de Amerikaansche constitutie te zijn, dat de strooien hoed op 1 September vervangen wordt door een vilten. Al brandt de zon nog zoo fel, deze verwisseling moet plaats hebben. Of men komt in Oost of West, niemand, die zich daaraan durft onttrekken. Mevrouw Etikette beveelt het en geen Amerikaan, die zichzelf respekteert, die zich niet gewillig onder haar glazen muiltje buigt. Op den fatalen termijn zelf was ik er onkundig van, maar toen ik een paar dagen later een wenk ontving, spoedde ik mij een hoedenwinkel binnen, liet mijn strooien hoofddeksel in de handen van den winkelier en stapte met een ander, dat aan den eisch van den tijd beantwoordde, zijn zaak uit. Inmiddels heeft men hierin een typisch trekje, dat voor de kennis van den Amerikaanschen geest niet zonder belang is.

Aan een ontvouwing van de zomerkleeding der dames waag ik mij niet. Wel ziet men bij den eersten oogopslag, dat zij bijzonder luchtig is. Haar onderkleeding moet, naar men mij mededeelde, nog minimaler zijn dan die der heeren. Loopt de Amerikaansche hierdoor gevaar haar Europeesche zuster in in- en uitsnijdingen te troeven, de vrouwen, die — om een schrifterm te gebruiken — de godvruchtigheid belijden of in wie het oude Puritanisme nog in uiterlijke vormen nawerkt, weten ook in deze omstandigheden nog wel een eerbaar gewaad te toonen.

Overigens verdient de Amerikaansche vrouw meer dan terloopsche belangstelling.

Aan haar worde dan ook later een afzonderlijke beschouwing gewijd.

De beeltenis, door mej. H. S. S. Kuyper van haar ontworpen, kan door mij natuurlijk niet worden verbeterd.

Maar wel is zij te interessant, dan dat zij ook niet eens door mannenoogen zou worden bekeken.

Doch om ons nu nog eens in de hittegolf te werpen.

De avonden brengen in zulk een tijd weinig verkoeling.

De menschen verlaten zooveel mogelijk hun broeiige kamers.

Velen zetten zich neer op de koude zerktrappen van publieke gebouwen als de Openbare Leeszaal.

Ook slingeren de autobussen topzwaar door de straten, bovenop volgestouwd met hangende lichamen. Zij ontlasten hun vrachten aan den rivierkant. In den koelen adem van het water laten de verhitten zich vallen en brengen er vaak den hacht door. Daar wordt het, helaas! met de zedelijkheid soms minder nauw genomen. Het zilveren riviervlak werd voor menig meisje de ingang van een walgelijk riool.

Zij, die het „doen" kunnen, bouwen hun „home" aan de zeekust of op Long Island, waar de termometer altijd een paar graden lager aanwijst.

Want hittegolven zijn New-Yorksche plagen, waarmee meer dan een het heele jaar door rekening houdt.

Een spotvogel zou kunnen vragen, of men door het dagelijksch gebruik van ice-cream (roomijs), zelfs midden in den winter, kou wil inslaan tegen dat de broeite komt.

Dat niet alleen de inwoners van New-York en omliggende plaatsen hun maag door ice-cream bevriezen, maar dat elke Amerikaan er aan meedoet, zou dan kunnen worden opgevat als een bewijs van solidariteit.

En de vreemdeling, die Amerika bereist, verklaart zich ook al spoedig solidair.

Vooral wanneer bij zijn binnenkomen hem boven de honderd graden op het lijf worden geworpen.

En hij denkt aan het: hoe warm het is en hoe ver.....

HEPP.

WIJSBEGEERTE.

Wijsbegeerte in steen.

V.

Wanneer de wijsbegeerte van den modernen tijd in de bouwwerken tot uitdrukking komt, heeft zij ook meer dan eens inderdaad juiste opmerkingen. Ook vanuit een onjuist standpunt kan men tenslotte komen tot in velerlei opzicht niet aan te vechten conclusies.

Dit hangt in ons geval samen met het feit, dat het pantheïsme, dat, langs theosofischen lijn, in de bouworde onzer dagen spreekt, één waarheid verstaat. Het is deze, dat God in alles, wat het werk Zijner handen is, aanwezig is. Nu stelt het pantheïsme deze waarheid wel zeer scheef voor; en zooals deze richting de prediking van Gods immanentie doet hooren, heeft die immanentie, dat inwonen Gods in Zijn schepping, de vreeselijkste consequenties. We hopen daarop later terug te komen, wanneer we onze critiek geven.

Maar het is te verstaan, dat er bij de voorstellingen dezer school toch ook verschillende zijn, die wij als juist moeten erkennen.

En dan merken we allereerst op, dat eerbied voor de natuur niet altijd te vinden was bij hen, die bouwden.

O zeker, waar een meer zuivere intuïtie sprak, waar op de wijze van „zich aansluiten aan het bestaande" de oude volkszede werd geëerd, daar werd zelden of nooit tegen de eischen van het leven der natuur en tegen de eenheid in Gods schepping gezondigd.

Maar menige „villa" is als een schelle, schrille schreeuw temidden van zachte muziek. Veel te dikwijls is er gezondigd tegen de eischen van de harmonie; en telkens weer doet een gebouw denken aan een kalkvlek op een mooie schilderij.

Bovendien is er waarheid in de schoonheid van Gods schepping. God versiert steeds logisch.

De schoonheid van den boom is haar loofdak; dat loofdak is één samenstel van blad-versiering; elk blad op zichzelf is met nerven versierd; maar al deze sieraden hebben hun functie; en juist omdat deze functie aanwezig is, is de aanwezigheid van de versiering logisch. Maar tevens is er in al datgene wat functie heeft aan den boom, nergens dissonant van leelijkheid; alle functie is opgelost in één schoonheidsjubel.

Waar de functie aanwezig is, daar wordt het doel bereikt; maar tegelijk is in de schoonheid van het scheppingsdeel de functie en dus ook het doel aanwezig.

Zóó werkt onze God.

En wanneer de moderne bouwkunst op deze dingen wijst, dan doet ze dat terecht.

Nu zegt de moderne wijsbegeerte, die in steen uitgedrukt wil en kan worden, deze dingen vermengd met onjuiste gedachten. Het is hier nog niet de plaats, om op het stelsel als geheel critiek te oefenen. Dat komt later D.V. Immers, zooals we in de correspondentie onder een vorig artikel reeds schreven, zal deze reeks wat langer worden, dan eerst het plan was. Dit, wijl van zeer vele zijden belangstelling voor het onderwerp bleek te bestaan. Maar daardoor hebben we dan ook beter gelegenheid wat breeder op de dingen in te gaan, en later onze kritiek ietwat breedvoeriger te geven.

Volgens de gedachte dan van genoemd wijsgeerig systeem moet er bij elk bouwwerk aansluiting zijn aan de omgevende natuur. Immers voor het godsoog en voor het oog van hem, die de gedachte van den eeuwige[1]) grijpt, is alle schepping een eenheid, en moet ons bouwwerk zijn een werk in het Werk. Maar zal het met het Werk (de schepping) één zijn, dan moet het, zonder verloochening van eigen karakter, toch ook zich geheel als éénheid aansluiten bij en opsluiten in de éénheid van het eeuwigheidswerk, dat natuur heet.

Maar dit beteekent niet, dat wij de natuur moeten nabootsen. Wie uit was een appel kan vormen, en die appel netjes kan verven, zóó, dat ieder zou gelooven een appel te zien, is een knap werkman, maar geen kunstenaar. Hij is „naäper". Waarom is hij dan geen kunstenaar? Wel hij staat geheel buiten 't geen de natuur doet en 't geen de natuur is. Wijl appelboomen geen biljartballen produceeren, maar appels, overeenkomstig hun aard, moeten kunstenaarshanden geen appels produceeren, maar voorwerpen in welke het wezen en de geest van hemzelve is weergegeven.

Zoo moet dus ware bouwkunst ook hier haar regels vinden. De kunstenaar moet de ideeën van den eeuwige weergeven; die ideeën nemen door zijn werk een verschijningsvorm aan in ruimte en tijd.

En hoewel er nu niet veel kans bestaat, dat de bouwkunstenaar in zijn gebouwen natuurvoorwerpen nabootst — immers er bestaan in de natuur geen modellen voor huizen —, is het gevaar des te grooter, dat hij vergeten zal in de onderdeelen van zijn bouwwerk het zuivere evenwichtige in zijn houding te bewaren.

Men heeft b.v. een tijdlang de idee gehad, dat een zuil het mooist was, wanneer zij een vrij getrouwe copie was van een boom. Hier en daar staan dan ook „villa's", die voorzien zijn van balcons, die gestut worden door zuilen in boomvorm, liefst zelfs met takken terzijde af. Maar hier werd vergeten, dat een boom een andere functie heeft dan een zuil. De boom is er voor iets anders dan voor 't dragen van een last. Anderen hebben gezegd, dat een zuil den vorm moet hebben van een been. Maar ook de functie van een been is een andere dan die van „stut". Het been loopt óók. Een zuil niet.

De vorm van de zuil wordt bepaald door de harmonische verhouding in verband met haar doel. En waar, zooals we in een vorig artikel zagen, de wet van het aesthetisch evenwicht door die van het statisch evenwicht wordt gedekt, is de beste vorm voor die zuil die, welke door de wetten der statica wordt aangegeven.

Door dit voorbeeld moge duidelijk zijn, dat „aansluiting aan de natuur" allerminst nabootsing van de natuur beteekent. De kunstenaar heeft het wezen van zijn object te begrijpen; heeft de functie van dat object te verstaan, en heeft dáármaar zijn kunst aan te wenden.

Maar zóó blijft hij voor dwaasheden in de versieringen de dingen bewaard. En zal hij tevens logische versiering weten aan te wenden.

Deze aansluiting aan de natuur beteekent evenwel óók, dat het geheel van het bouwwerk niet mag strijden tegen de natuur-omgeving.

In zijn prachtwerk „Bouwkunde in de stad en op het land" heeft Herman van der Kloot Meyburg zeer veel voorbeelden gegeven van huizen en andere gebouwen, die de rust van de natuuromgeving ten eenenmale verbreken. En niet alleen bij gebouwen treft men deze fout aan. Een simpel hek kan als vlooken met de omgeving, en er zijn tuin-omrasteringen, die een leelijke streep zijn door een idyllisch geheel.

Maar evenzeer is 't mogelijk al deze dingen uitnemend aan hun doel te doen beantwoorden, zonder dat de rust wordt verstoord. Dat beteekent nu weer niet, dat een afsluithek dan uit een boomstam moet bestaan of dat een tuin-omrastering groen geverfd moet zijn om zich aan te sluiten aan de heesters van d'omgeving.

Neen, de functie van wat menschenhanden maken, moet duidelijk uitkomen, maar hier moet het evenwicht, dat steeds in de natuur aanwezig is, nimmer worden verloren. Een hek kan zoowel leelijk zijn, omdat het te klein en piet-luttering is, als omdat het te zwaar en te opvallend is.

Hier geldt steeds weer de wet van het evenwicht, en de harmonie met de omgeving.

Natuurlijk heeft de bouwmeester, vooral wanneer hij op een terrein van eigen type een gebouw bouwen moet, hier een geweldige taak. Daarom moet hij óók kunstenaar zijn. De ziel van de omgeving late hij op zich inwerken; hij doorvoele de idee van het gebouw, dat hij bouwen wil — en hij zoeke in eigen ziel de vormen voor dat gebouw, zóó, dat straks het gebouw leeft in zijn omgeving. „Een ziet in een Ziel".

Met zelfstandigheid en toch in eenheid met den omtrek. Een levend oog in een levend gelaat. „Een werk in het Werk".

Maar zal de ware kunst zóó bloeien, dan is noodig een sterven van den mensch, opdat er uit den dood van den mensch groeie het leven van den kunstenaar. Daarom blijft hier een terrein voor de zuivere kunstenaarsvisie, een terrein, dat buiten de logische beschrijving omgaat. Hier is het irrationeele, dat alleen concreet en dus tot op zekere hoogte rationeel te kennen is, waar de kunst het kunstproduct voortgebracht heeft.

Maar dat kunstenaarsleven „stroomt ons toe uit een Bron, waar alles moog'lijk is, zoodra wij, absoluut, onszelf om niet gegeven hebben".

Maar „dit moeten wij zelf doorleven en doorsterven", „langs den eenen of langs d'anderen weg".

Men ziet, dat hier de mystieke weg de weg is, waarlangs het kunstenaarsheil wordt gevonden. En het eind is de „Dood van onszelf", is de overwinning. Want „daar vallen al onze bouwsels in een", daar gaan onze idealen verloren. En daar „gaat de geest van den eeuwige in ons bouwen, en verrijst het bouwwerk van den eeuwigen geest".

Maar eerlijk wordt dan ook toegegeven, dat het mogelijk is, dat anderen langs dezen weg van hun eigen dood komen tot andere inzichten.

Van een absolute waarheid en van absoluut juiste inzichten kan dan ook niet worden gesproken.

Ook hier is variatie. Ook hier is verscheiden school. Want hier regeert, zooals te verstaan is, het subjectivisme.

Vandaar, dat er zooveel uitloopers van de hoofdrichting zijn.

Gelijk we in een volgend artikel hopen te zien.

J. WATERINK.

[1]) Men heeft mij gevraagd, waarom ik in de uitdrukking „de eeuwige" dat „eeuwige" niet met een hoofdletter schreef. Dat is wijl het daar gaat over den god van de pantheisten en niet over onzen God.

Correspondentie. M. W. te M. Op uw opmerking hoop ik terug te komen. J. W.

GEESTELIJKE ADVIEZEN.

Lijkverbranding.

W. C. H. te A. vraagt me „of een christen voor lijkverbranding kan zijn".

Van de beantwoording dezer vraag zou ik me misschien kunnen excuseeren, als vallende buiten de grenzen dezer rubriek. 'k Zou het stellig ook doen, als ze me zóó simpel was voorgelegd als ik haar daar neerschreef. Maar zóó simpel werd ze niet gedaan. Uit het schrijven van W. C. H. bleek me, dat ze een geestelijken achtergrond bij hem heeft. En dien kan ze hebben bij meerderen bij wie ze leeft.

Daarom acht ik haar beantwoording hier niet misplaatst. Doch dan wil ik toch, zonder vitterig te zijn, vooraf even kritiek laten gaan over haar formuleering. Ik houd niet van dat vragen, — al weet ik, dat het doorgaans goed bedoeld is — of een christen dit of wel kan zeggen, of dit of dat wel kan doen. Ik wéét niet, wat een christen al of niet kan. De ééne christen schijnt heel wat méér te kunnen dan de ander. En wat ik hoor en zie, doet me somtijds denken, dat er christenen zijn, die ongeveer alles kunnen.

„Ja, maar met een goede conscientie", zal men aan vragen als van W. C. H. toevoegen. En dan zeg ik alweer: Ik weet niet wat een christen al of